

Sürgünün 66. Yılında AHISKA ve AHISKA TÜRKLERİ

Yunus ZEYREK

Ahıska Türklerinin 15 Kasım 1944 sabahı başlayan sürgünü, 2010 yılının sonuna yaklaştığımız şu günlerde 66 yılını doldurmuş bulunmaktadır.

İlk sürgün yerleri olan Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'da yaşayan Ahıska Türklerinin bir kısmı, Stalin'in ölümünden sonra, memlekete dönüş ümidiyle Azerbaycan'a gelmişlerdi. Stalin kurbanı diğer sürgün topluluklar vatanlarına döndükleri halde bütün gayretlere rağmen Ahıskalılar vatanlarına dönemediler. Bunun yegâne sorumlusu Gürcistan'dır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Ahıska Türklerinin vatansızlığına bir de devletsizlik eklenmiş, yeni sürgün ve yeni ıstıraplarla karşı karşıya gelmişlerdir. Fergana Faciası olarak andıkları 1989-Özbekistan olaylarından sonra Rusya, Ukrayna ve Türkiye'ye göçler olmuş ve nihayet ABD de buna eklenmiştir.

Gürcistan Hükûmeti, 1999 yılında Avrupa Konseyi'ne yaptığı üyelik müracaatıyla başlayan süreç dâhilinde nihayet 2007 yılında Ahıska Türklerinin vatana dönüşüyle ilgili bir kanun çıkarmıştır. 2008-2009 yıllarında müracaatları kabul etmiş, 2010 yılı içinde bu müracaatları değerlendireceğini, nihayet 2011 yılında da dönüş müracaatı kabul edilenlerin Gürcistan'a gelişinin başlayacağını bildirmiştir.

2010 yılının sonuna yaklaştığımız şu günlerde Gürcistan makamlarının söz konusu dönüş müracaatlarıyla ilgili olarak ne gibi ilerlemeler kaydettiğinin bilmiyoruz. Yalnız Gürcü yönetiminin Ahıska Türklerinin dönüşüne sıcak bakmadığının işareti sayılabilecek birçok vak'ayı biliyoruz. Gürcü yetkililerin, ikili görüşmelerde, "*Vatan kapısı açık, isteyen istediği zaman dönebilir ve kendi imkânlarıyla yerleşebilir.*" şeklindeki beyanlarına inanan bazı Ahıskalılar, Azerbaycan'dan gelip burada mülk satın almışlardır. Fakat Ahıska'ya gelen 30-40 aile adeta geldiğine pişman edilmiş, bazıları geri gitmiştir. Bu gibi hadiselerin sürgünde yaşayan Ahıskalılar üzerinde nasıl bir etki yapacağı her akliselimin tahmin edeceği bir keyfiyettir.

Konuyla ilgili gözlem ve mütalaalarımızı şöyle sıralayabiliriz:

Bölgeyi ilk defa 1996 yılında dolaştık. 4 Mart 2009 ve sonra da 25 Haziran 2010 tarihinde olmak üzere, Posof Kaymakamı Sayın Muammer Köken'le birlikte iki defa Posof köylerini dolaştık ve Ahıska'ya gittik. Türkiye-Gürcistan arasında Sarp'tan sonra ikinci kapı özelliğini taşıyan Türkgözü kapısından geçerek **Ahıska** şehrine indik. Burada şehrin Ermeni asıllı vali yardımcısıyla görüştük; kaleyi, tarihî camiyi, müzeyi ziyaret ettik. 1944 sürgünü öncesi Müslüman Türk ahalinin yaşadığı **Aspinza**, **Hirtiz** ve **Azgur** kasabalarına gittik. Bu seyahatlerle ilgili intiba ve gözlemlerimizi şöyle hulasa edebiliriz:

I. Posof ve Türkgözü kapısı

Ardahan'ın Ahıska sınırındaki ilçesi **Posof**'ta gündün güne nüfus azalmaktadır. Bir zamanlar 30.000 nüfusu barındıran bu ilçede, bugün köylerle birlikte 9.000 nüfus mevcuttur. 49 köy dâhil sadece altı ilköğretim okulu olan Posof'ta bu okullardan birinin daha kapanacağı söylenmektedir. Posof, Türkiye'nin Kafkasya'ya açılan çok önemli bir stratejik noktasıdır. Tarihte çok önemli stratejik konuma sahip olduğunu anlayan Rusların, 1800'lü yılların başında bu hususu kavradıkları ve 1828'de bütün kuvvetlerini buraya tevcih ederek Ahıska'yı aldıklarını görüyoruz. Sonraki savaş ve antlaşmalarda ısrarla burayı tutmaları da manidardır. Devletimiz, nüfusun burada kalması hatta artması için tedbir almamıştır. Osmanlı Devleti'nin serhatlardaki ahaliye uyguladığı özel rejim hatırlanmalıdır. Sınırın bu tarafı ne kadar kuvvetli olursa Ahıska tarafına o nispette etki edecektir. Ahıskalıların vatanına döndüğü günleri ve sonrasını bu pencereden görmeliyiz.

Türkgözü Kapısı, tamamen metruk hâlededir. Yarım kapasitede bile çalışmamakta, bazen de faaliyet tamamen durmaktadır. Yolun Türkiye kısmı muntazam olmasına rağmen Gürcistan tarafındaki ilk beş kilometresi adeta patika hâindedir. Yolun bu bozuk kısmının Türkiye

tarafından yapılacağı konuşulmuş fakat yapılmamış şeklinde bir söylenti var. Fakat Gürcü tarafının yıllardan beri bu birkaç kilometrelik yolun yapılmaması hususunda bir düşüncesinin olduğu da ileri sürülmektedir. Bu cümleden olmak üzere Ahıska'ya yerleşen veya seyahat eden Türk varlığının burada artmaması için bu yolun bakımsız bırakıldığı görüşü yaygındır. Gerçekten de burası Tiflis'e daha yakın olmasına rağmen otobüs ve kamyonların, kuzeyden dolaşarak Kutayıs yolunu tercih etmeleri dikkate şayandır. Bu yolun en kısa zamanda diğer kesimlere uygun hâle getirilmesi gerekir.

II. Ahıska Bölgesi

Serbest mülk satışına izin verilmemektedir: Gürcistan, yerli Türk ahalinin dönmesi hususunda açıktan söylemese de gönüllü olmadığı öteden beri bilinmekteydi. Bu ülkenin Türkiye ile olan iyi ilişkileri çerçevesinde konuya iyi niyetle yaklaştığı kanaati mevcuttu. Gerçekten de kanun süreci başlamadan Ahıska'ya gelip kendi imkânlarıyla mülk alıp yerleşenlere bir şey demiyordu, zira kanunları da buna müsaittir. Fakat son zamanlarda bir Ahıskalının ev alması imkânsız hâle getirilmiştir. Öyle ki ölen kocanın evinin tapusu, karısına verilmemektedir. Gürcistan, Türklerin Ermeni hassasiyetini istismar etmekte, yalan söylemektedir. Hâlbuki yaşlı Ahıskalılar, sürgünden önce, Ermenilerle ilişkilerinin gayet iyi olduğunu söylemektedirler. Bugün Ahıska'da yaşayan Ermeniler, mülkünü satarak buradan gitmek isterken, Gürcüler, mülkünü Türklerin eline geçmesini istememektedirler.

Gürcistan, Ahıskalıların dönüşüne ve sivil toplum faaliyetine müsaade etmemektedir: 2010 yılının ilk günü yaşanan bir hadise ve buna benzer uygulamaların devam etmesiyle Gürcistan'ın iyi niyetli olmadığı anlaşılmıştır. Şöyle ki: Buraya gelenlere vatandaşlık verilmemekte, gelenler geldikleri ülkenin (Azerbaycan) pasaportunu taşımaktadırlar. Hâl böyle olunca belirli zaman sonra Gürcistan'dan çıkış yapıp geri dönmeleri gerekiyor. En yakın ülke olan Türkiye'ye gelenler geri dönerken sınırdan içeri alınmamaktadır. Aile fertleri Ahıska'da bulunan zavallı insanlar, bu ülkeyi terk ederek geldikleri ülkeye (Azerbaycan'a) taşınmak

zorunda kalmıştır. 1 Ocak 2010'da Posof'a gelip aynı akşam Ahıska'ya dönmek isteyen Hasanbay Müseddinov ve oğlu, Türkgözü kapısından geri çevrilmiş, bir daha da içeri alınmamıştır. Konu tarafımızdan başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere ilgili makamlara bildirilmiş, fakat tatmin edici bir sonuç alınamamıştır. Aynı günlerde Azerbaycan'dan Ahıska'ya gelen iki ailenin kamyonu sınırda alıkonulmuş, iki ay bekletildikten sonra uydurma bahanelerle geri gönderilmiştir. Ahıska'da yaşayan Abamüslim Arifov'un oğlu Yaşar, bir yıl Posof'ta YİBO'da okumuş, ertesi sene Türkiye'de okumasına müsaade edilmiştir. Posof'ta çalışan ağabeyi Davut da Ahıska'ya sokulmamıştır. Davut, Nahcivan üzerinden Azerbaycan'a gitmek zorunda kalmıştır.

Gürcistan, Ahıskalıların kimlik değiştirmesini istemektedir: Gürcistan'da Ahıska Türkleri adına faaliyet gösteren üç dernek bulunmaktadır. Bunlar: 1. **Halil Gozalishvili Derneği** (Xısna), başkanı Sandro Hozrevanidze'dir. Bu dernek, Gürcü makamlarının teşvik ve desteği ile Ahıska Türklerinin Gürcü kökenli olduğunu ve vatana da Gürcü olarak dönmeleri yolunda faaliyet göstermektedir. Mevcut kanunun, Gürcü kimliği kabul edenlere giriş izni vereceği açıkça söylenmektedir. Xısna, halk tarafından kabul görmemektedir. Daha önce Gürcü olduğunu kabul ederek bu ülkeye gelen İsa Eşrefov'un daha sonra Gürcistan'ı terk ederek Nalçik'e gittiği de bilinmektedir. 2. **Vatan Cemiyeti**, Azerbaycan'daki Vatan Cemiyetine bağlıdır. Bu derneğin faaliyeti de halka güven vermemektedir. 3. **Dünya Ahıska Türkleri Birliği**'ne tabi olan **Vatan Cemiyeti** ise Gürcü makamları tarafından baskı altında tutulmakta, faaliyetine imkân verilmemektedir. Türkiye'den gelenlerin ziyaretine dahi müsaade edilmemektedir. Dernek mensupları, ziyaretçileriyle ancak dernek lokali dışında bir yerde görüşebilmektedirler.

Ahıska'ya gelenler üzerinde gizli polis baskısı var; adeta nefes aldırıyor ve yıldırıyor. Posof'ta yaşayan ve bölgeye sık sık giden TV Muhabiri Gazeteci Halil İbrahim Ataman'ın mesajı şöyledir: *"Ahıska'ya dönen Ahıska Türkleri öyle takip ediliyor ki internet sitelerinde dahi onlarla ilgili çıkan haberleri Gürcü KGB'si aleyhte delil olarak kullanıyor. Hatta öyle ki Bizim Ahıska dergisi ve benim*

haber sitem olan www.posofhaber.com'da çıkan haberlerin çıktısını alarak derneğe getirip "Bunlar ne?" diye sorgulamışlar. Özet olarak Ahıska'ya gelen Ahıska Türklerini geri göndermek için her türlü baskı yapılıyor."

Ahıska'ya gelmiş olan Müslüman ahalinin mezarlık talebi kabul edilmemektedir. Hristiyan mezarlığının bir tarafı verilmiş olup burası da günden güne onların mezarlığının içinde kalacaktır. Halk tedirgindir.

Gürcü makamları Ahıska Türklerinin çocuklarına eğitim imkânı vermemektedir. Gürcistan genelinde (Tiflis, Özüret, Kutayis, Batum-Kobulet dâhil) 1500 kişiye yakın Ahıskalı nüfusu bulunmaktadır. Gürcistan, bu ailelerin çocuklarının Türkiye'de okumasına müsaa-de etmemektedir.

Ahıskalılarda oluşan kanaat şudur: "Gürcistan bizim buraya gelmemizi istemiyor; Avrupa Konseyi sürecinde 2011 yılında vatana dönecek olanları Ahıska'ya değil, Gürcistan'ın Hristiyan ahalsinin yaşadığı yerlere iskân edecekler." Bu mesele en kısa zamanda açıklığa kavuşturulmalıdır.

Türkiye'deki Gürcü lobisi başta TRT olmak üzere medya organlarından azami derecede yararlanmakta; Ahıska ve Acara Müslümanlarına yapılan baskıları bir cümleyle dahi anmaktadır. Bu durum Türkiye kamuoyunda bilgi kirliliğine sebep olmaktadır.

Ne yapılabilir?

Ahıska Türkleri meselesi resmî ve bilimsel bir zeminde Gürcü tarafıyla açıkça konuşulmalıdır. **En kısa zamanda bir parlamento heyeti bölgede incelemeler yapmalıdır.** Türkiye'nin dostluğuna vurgu yapılarak endişeye gerek olmadığı teziyle yıllardır acı çeken bu halkın ıstırabına artık son verilmesi gerektiği dile getirilmelidir.

Ahıska'da 1749 yılında Vali Ahıskalı Hacı Ahmet Paşa tarafından inşa ettirilen meşhur **Ahmediye Camii** sahipsiz ve perişan bir hâldedir. Türkiye sınırları içinde Erzurum ve Artvin'deki kiliseler de Ahmet Paşanın ecdadının Hristiyanlık çağındaki eserleridir. Gürcistan bu yapılara sahip çıkarak restore ettirmek istemektedir! Kültür Bakanlığı ile Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünden bazı görevlilerin, hiçbir belgeye

dayanmaksızın bu Hristiyanlık dönemi yapılarını Gürcü eseri olarak tescil etmeleri, hatta coğrafya adlarını Gürcü imlâsına göre kullanmaları anlaşılır değildir. **Ahmediye Camii** ile medresesi, en kısa zamanda restore ettirilmeli hatta oraya bir din görevlisi gönderilmelidir. Bu din görevlisi vatana dönen Ahıskalılarla da ilgilenmelidir. Halen Ahıska'da İslâmî ibadet, Acaralı bir imamın tuttuğu köhne bir evde yapılmaktadır.

1937'de kurşuna dizilen ünlü yazar Ömer Faik Numanzade'nin Ahıska'nın **Azgur** kasabasında; yine aynı yıl tutuklanarak kaybedilen ünlü Âşık Mehmed Sefilî'nin **Pulate** köyündeki evi tespit edilerek müze hâline getirilmelidir. Bunun için her iki şahsın yaşayan yakınlarıyla temas kurulmalıdır. Bu akrabaların, âcilen adı geçen köylere iskânı sağlanmalıdır.

Mensubiyet şuurunun geliştirilmesi, millî ve manevî değerlerin kazanılması ve uyanık tutulması için bilgilendirmenin şart olduğu öteden beri bilinen bir keyfiyettir. Bunun için de **neşriyat ihtiyacı** acilen giderilmeli, hatta popüler mahiyette dinî ve millî muhtevalı küçük kitaplar hazırlanmalıdır. Elden geldiğince ulaştırılan dergimizin daha çok insana ulaştırılması sağlanmalıdır. Bu hususta vaki olan yazılı müracaatımız, zamanın Devlet Bakanı Sayın M. Said Yazıcıoğlu'nun hüsnükabülüne rağmen TİKA tarafından akamete uğratılmıştır. Bu hususun behemehâl yeniden değerlendirilmesi zarurîdir.

Ahıska Türklerinin vatana dönüşüyle ilgili çaba ve mücadelelerin Avrupa Konseyi kayıtlarına geçmesinden sonraki dönemde bilhassa 2004 yılından beri ciddi bir faaliyet yürüttüğümüzü söyleyebiliriz. Strassburg'da Avrupa Konseyi yetkilileriyle görüşmeler ile Ankara ve İstanbul'da düzenlenen konferanslarda konu en yüksek seviyede ortaya getirilmiştir. Bu sayımızda okuyacağınız gibi AGİT toplantılarında konunun başka bir uluslararası plâftormda dile getirilmesi de bu cümledendir. Şimdi bütün merakımızı, Gürcü makamlarının sözünde durup 2011 yılında vatan kapılarını şerefli bir şekilde açıp açmayacağıdır.